

УДК 378.031

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ УКРАЇНИ

Брода М.В.

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

У статті розкрито розвивальний потенціал формування полікультурної особистості, переходу до особистісно орієнтованої моделі навчання, забезпечення лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вчителів англійської мови в системі підготовки у ВНЗ України. Задля вироблення моделі поведінки полікультурної особистості, адекватної до норм суспільного життя і міжкультурної комунікації, досліджено особистісні якості носія культурних цінностей, які проектуються на його комунікативну поведінку.

Ключові слова: полікультурна особистість, вчитель англійської мови, ВНЗ України, шляхи реалізації інноваційного навчання, формування полікультурної компетентності.

Постановка проблеми. Реформа у вищій школі пов'язується передовсім із забезпеченням потреби в саморозвитку та інноваційній діяльності, а також із популяризацією моделей реального досвіду переходу від книжкових рішень до практичного використання знань у нестандартних умовах. У цьому зв'язку знання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування є передумовою для особистих, культурних, професійних та економічних контактів. Тому всі навчальні предмети повинні забезпечувати підготовку до повноцінної життєдіяльності в інформатизованому суспільстві, підвищення якості та ефективності освіти, моделювання певних життєвих ситуацій, прогнозування перспектив щодо власного вдосконалення в пізнанні іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демократичні особливості підготовки фахівців у системі вищої педагогічної освіти розкриваються в контексті важливих трансформаційних процесів у наповненні змісту навчальних дисциплін (І. Бех, О. Вишневський, Н. Дем'яненко [1], І. Зязюн, О. Савченко [7] та ін.). Відомі обґрунтування щодо виявлення шляхів оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів (І. Богданова, В. Ковальчук та ін.), інноваційних процесів у підготовці вчителя англійської мови (І. Задорожна, С. Ніколаєва [5], М. Сосяк та ін.). Лінгвокультурологічний аспект у навчанні іноземної мови досліджували В. Маслова [4], М. Суворова, Л. Носова [6] та ін. Лінгвокультурологічну компетенцію вивчали Т. Астафурова, В. Воробйова, О. Донець, С. Кошарна, О. Прохорова, Е. Носова, Р. Портер та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У центрі уваги дослідників є вироблення моделі поведінки полікультурної особистості, адекватної до норм суспільного життя і міжкультурної комунікації. Однак, залишається простір для дослідження особистісних якостей носія культурних цінностей, які проектуються на його комунікативну поведінку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкрити розвивальний потенціал формування полікультурної особистості, переходу до особистісно орієнтованої моделі навчання, забезпечення лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вчителів англійської мови в системі підготовки у ВНЗ України.

Виклад основного матеріалу. Українська освіта орієнтується на перспективу, забезпечує умови для демократичної освіти, розвитку почуття власної національної гідності та громадянського самоусвідомлення молоді людини. Цим забезпечується можливість становлення особистості, яка бере на себе відповідальність за власну життєдіяльність, стає реальним суб'єктом вдосконалення суспільства. І формування нової методології освіти відзначено такими особливостями, як поглиблення процесів інтеграції, глобалізації, урізноманітнення форм вищої освіти, підвищення її ролі в суспільстві, формування стимулів до творчої діяльності, концентрація в освіті інноваційних суспільних процесів тощо.

Стратегія розвитку сучасної вищої освіти має враховувати інтеграцію європейської освіти та забезпечення якісної підготовки фахівців, нові умови та необхідність розробки цілісної системи формування змісту підготовки майбутніх педагогів у контексті неперервної освіти, навчання і виховання студентів у ВНЗ України. Це ставить завдання формування такої інформаційної культури, яка б дозволяла активне управління інформацією, підтримувала б партнерську взаємодію між суб'єктами.

За Н. Дем'яненко, сукупність методологічних підходів до побудови системи освіти визначаємо як педагогічну парадигму. Вона передбачає академічний, професійно-орієнтований, професійно-технологічний чи гуманітарний парадигмальні напрями розвитку освіти [1, с. 256-257]. Якщо базовим компонентом педагогічної якості є орієнтація на людину, то це потребує зміни наявної стратегії підготовки й орієнтації в роботі зі студентом (у системі «Людина – людина»). При цьому результатом такої підготовки стає розвиток у майбутнього спеціаліста здібності до пробудження в іншій людині людської сутності, поєднаної з установкою на постійне професійно-особистісне самовдосконалення, професійне самовиховання.

Звідси педагогічна підготовка майбутнього фахівця потребує насамперед усвідомлення сутності гуманістичних цінностей у площині домінування розвитку творчих сил особистості, а не її інформатизації, що означає поєднання і співвідношення інформатизації та творчості у забезпеченні всебічного гармонійного розвитку особистості. Як справедливо зауважує О. Савченко, «сучасне розуміння гуманістичних ціннос-

тей освіти спирається на антропологічні й соціокультурні координати», адже людина – не засіб, а мета, і педагогічна реалізація таких цінностей передбачає належне оцінювання «природної основи людини» та «підвищення загальної культури особистості, прилучення до національних і загальнолюдських цінностей, а це вимагає посилення культурологічної спрямованості освіти» [7, с. 21]. Відтак педагог підкреслює важливість глобальної відповідальності людини за життя, вивчення своєї культури. Разом з тим, у процесі вивчення іноземної мови важливе використання розвивального потенціалу лінгвокультурного соціуму задля формування міжкультурної компетенції особистості.

Передусім слід урахувати сучасні реалії, широку спеціалізацію студентів, їхнє професійне самовизначення в умовах міжкультурної взаємодії та побудову фундаментального, практичного, варіативного змісту освіти. Це дає можливість формування ключових професійних компетентностей, що стосуються широких сфер життєдіяльності людини.

Формування полікультурної особистості неможливо забезпечити в рамках традиційної лінгводидактичної моделі поведінки. Засвоєння комунікативних якостей особистості потребує створення якісного мовного середовища щодо виявлення та використання його розвивального потенціалу.

Саме орієнтація на культурологічну підготовку вимагає компетентнісного підходу до визначення змісту педагогічної освіти – тут важлива не інформація, а справді компетентність. Якщо компетентнісний підхід зобов'язує організувати педагогічну підготовку компетентних фахівців, спроможних входити в конкурентне середовище, то ринок, як підкреслюють педагоги-практики, вимагає відповідної підготовки в освітній діяльності зокрема вчителів із високими професійними якостями.

При вивченні іноземної мови, студенти вивчають іншу культуру і вчать ся міжкультурному спілкуванню, отже вони повинні оволодіти міжкультурною компетенцією, навчитися вести бесіду в рамках діалогу культур. Залучення студентів до діалогу культур є важливим з точки зору навчання і виховання, оскільки формування культурної людини відбувається завдяки діалогу рідної культури та культури іноземної. Формування міжкультурної компетенції майбутнього вчителя має вирішальне значення задля становлення його особистості.

До структури полікультурної мовної особистості дослідники включають лінгвістичний, лінгвокультурологічний та комунікативно-поведінковий компоненти [3, с. 252]. Знання мови, культури, історії, традицій того чи того народу є основою лінгвокультурологічного підходу до формування полікультурної особистості майбутнього вчителя іноземної мови. В. Маслова пропонує розглядати предметом лінгвокультурології одиниці мови, які набули символічного, образно-метафоричного значення у культурі, а саме: безеквівалентна лексика; архетипи, міфологеми, обряди, закріплені в мові; фразеологічний фонд мови; еталони, стереотипи, символи; мовна поведінка; мовний етикет [4, с. 37].

Л. Максимук пропонує основні види діяльності в рамках формування лінгвокультурологічної компетенції студентів [3, с. 255]:

1. *Інформаційна робота*: засвоєння студентами знань про культурно-країнознавчі особливості іншомовної дійсності, духовне багатство та історію народів країн, що вивчаються, їхні характерні географічні і політичні аспекти (робота з інформаційними автентичними матеріалами: друкованими текстами пізнавального змісту, літературними і музичними творами, радіо- і телерепортажами, навчальним кіно, газетними статтями).

2. *Соціально-комунікативний напрям діяльності*: засвоєнням студентами національно-маркованих норм спілкування у різних ситуаціях культурної взаємодії, розвиток умінь ведення спонтанного діалогу (шляхом створення ситуацій, наближених до реального діалогічного спілкування у розмаїтті мовних практик соціальної взаємодії).

3. *Соціально-трудова діяльність*: оволодіння студентами моделями взаємодії з позиції різних соціальних ролей у сфері соціально-трудова діяльності, засвоєння культурно- і соціально-обумовлених норм вербальної і невербальної професійно-ділової поведінки (шляхом створення ситуацій вербально-регульованої практичної діяльності для підготовки соціально адаптованого і професійно перспективного випускника ВНЗ).

4. *Соціокультурний розвиток*: залучення студентів до діалогу культур, засвоєння культурологічних основ сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій, розуміння ролі науки, кіно, театру, спорту, релігії у житті культурного співтовариства (шляхом впровадження електронних інформаційних ресурсів і використання потенціалу навчальних і автентичних підкастів).

5. *Навчально-дослідницька діяльність*: підготовка доповідей, рефератів, статей, проведення власних досліджень, участі у проектній діяльності, а також розвиток конкурсного і олімпіадного руху.

Використання інноваційних методик значно активізує навчальну роботу студентів і викладачів, стимулює систематичну роботу студентів над навчальним матеріалом, і викладач виконує функцію не інформаційну, а управлінську. На зменшення частки інформації, акцент на завданнях творчого характеру вказують також зарубіжні вчені П. Ешбі, К. Вессельс та ін.

Як відомо, ілюстрування певних явищ і механізмів (а не представлення поведінки конкретних особистостей, на відміну від рольової гри) здійснюється, як правило, через використання методу імітаційної гри, коли учасники копіюють у спрощеному вигляді процеси, що відбуваються в справжньому суспільному житті, що дає можливість глибоко проникнути в проблему. Звісно, рольові ігри імітують реальність призначення ролей, визначають ставлення до конкретної життєвої ситуації або проблеми

Використання інтерактивних технологій передбачає цілу систему методів, прийомів, форм і засобів навчання. Усі вони дають можливість студентам активно працювати, застосовувати на практиці уміння активно слухати, сприяють виробленню спільної думки, розвиткові навичок міжособистісного спілкування. Наприклад, якщо учасники готові захищати свої пропозиції, при-

ймати поправки, задавати питання, і результати вивіщуються на дошку, то обговорюються недоліки та прорахунки, відзначаються вдалі рішення та пропозиції. Відповідно до визначених видів технологій, можна виділити різні методичні прийоми як окремі способи реалізації інтерактивних технологій на уроках англійської мови. Зауважимо, що соціальну компетентність С. Ніколаєва вважає важливою складовою лінгвосоціокультурної компетентності [5, с. 13].

Безперечно, при вивченні англійської мови активно застосовуються різноманітні прийоми міжкультурної комунікації. Тому для вчителя важливо дбати про формування «уміння входити у групову взаємодію, добре володіти мовним, культурним словником суспільства» [7, с. 21]. Усе це означає формування високодуховної атмосфери спілкування, вимогу бути толерантним у спілкуванні, не нав'язувати своїх думок тощо. Адже творчий характер, тобто її спрямованість на перетворення дійсності та інформації про неї, свідчить про новий результат цієї діяльності.

Визначення педагогічної парадигми щодо організації вивчення англійської мови та реформування змісту відповідної сучасної підготовки фахівців передбачає поєднання інформатизації та творчості у забезпеченні різнобічного гармонійного розвитку особистості. Адже творча особистість зазвичай характеризується здатністю підходити до роботи нестандартно, шукати і знаходити ефективне розв'язання проблем. Тому дуже важливі для повноцінної діяльності суб'єкта потреба в експериментуванні з матеріалом, виділення в ньому загального і конкретного, взаємозв'язків і взаємозалежностей, вільний вибір часу, змісту, прийомів і методів виконання дій. На базі вивчення навчального матеріалу практикуються проблемно-пошукова вправа, проблемна бесіда, проблемно-пошукова практична робота, евристична бесіда, пошукова лабораторна робота, які забезпечують напружену роботу кожного на межі можливостей, творчість, свободу у виборі підходів до розв'язання ситуацій.

Відтак педагоги-практики наголошують на необхідності (зادля оптимального співвідношення репродуктивної діяльності студентів із творчою роботою) раціональної організації розумової праці, пропонують дотримуватися постійного порядку на робочому столі, використовувати прийоми активної роботи з матеріалом, що підлягає вивченню, оволодівати уміннями проводити групування матеріалу, виділяти головне, складати план відповіді, виявляти можливості використання на практиці. Обґрунтування необхідності нових технологій навчання має супроводжуватися потребою визначення оновленого змісту навчальних дисциплін, у т. ч. англійської мови, що повинно розглядатися у зв'язку з активною участю студентів у навколишньому житті, пошуком засобів стимулювання самостійної творчої діяльності.

Важливі джерела нововведень у сучасних навчальних закладах слід шукати також у практиці студентів, передовому педагогічному досвіді. Тут важливо підкреслити роль держави у питаннях фінансування певних програм та забезпечення відповідними засобами, щоб підтримати самостійну діяльність студентів.

Висновки. За нашими спостереженнями, вчителями-практиками усвідомлено перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання та необхідність забезпечення компетентності (а не інформованості) студентів. Передовсім розкритий розвивальний потенціал формування полікультурної особистості, що забезпечує перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання, формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вчителів англійської мови в системі підготовки у ВНЗ України. Використання різноманітних шляхів реалізації сучасного інноваційного навчання відповідає істотним реформам у системі підготовки майбутнього вчителя англійської мови у ВНЗ України.

Перспективами дослідження є виявлення форм і методів реалізації формування міжкультурної особистості майбутнього вчителя засобами англійської мови відповідно до умов педагогічної підготовки вчителя у ВНЗ України.

Список літератури:

1. Дем'яненко Н. Педагогічна парадигма вищої школи України: генеза й еволюція / Наталія Дем'яненко // Філософія освіти. – 2006. – № 2(4). – С. 256-265.
2. Ковальчук В.Ю. Професійна та світоглядно-методологічна підготовка сучасного вчителя: модернізований аналіз / Володимир Ковальчук. – К. – Дрогобич: Коло, 2004. – С. 13.
3. Максимук Л., Левонюк Л. Основні аспекти формування полікультурної особистості засобами іноземної мови у ВНЗ // Формування цінностей особистості: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Марії Чепіль. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. – 374 с.
4. Маслова В.А. Лінгвокультурологія / В.А. Маслова. – М.: Академія, 2001. – С. 37.
5. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С.Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11-17.
6. Носова Е.С. Место лингвокультурологической компетенции в системе обучения родному языку / Е.С. Носова // Психология. Педагогика. Теория и методика обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.herzen.spb.ru/text/nosova_izv37_80_p453_456.pdf – Дата доступу: 30.01.2017.
7. Савченко О. Цілі й цінності реформування сучасної школи / Олександра Савченко // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 20-23.

Брода М.В.

Дрогобычский государственный педагогический университет
имени Ивана Франко

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ВУЗАХ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье раскрыто развивающий потенциал формирования поликультурной личности, перехода к лично ориентированной модели обучения, обеспечения лингвокультурологической компетентности будущих учителей английского языка в системе подготовки в ВУЗах Украины. Для выработки модели поведения поликультурной личности, адекватной норм общественной жизни и межкультурной коммуникации, исследованы личностные качества носителя культурных ценностей, которые проецируются на его коммуникативное поведение.

Ключевые слова: поликультурная личность, учитель английского языка, ВУЗы Украины, пути реализации инновационного обучения, формирование поликультурной компетентности.

Broda M.V.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

MULTICULTURAL PERSONALITY FORMATION IN THE FUTURE TEACHER OF ENGLISH AT UNIVERSITIES OF UKRAINE

Summary

The article deals with the developmental potential of the multicultural personality formation, transition to a personality oriented educational model, ensurance of linguo-cultural competence of future English teachers in the educational system at universities of Ukraine. In order to develop a behavior model in the multicultural personality which is adequate for the standards of public life and intercultural communication, the author has studied those personality traits of a culture bearer that are projected on its communicative behavior.

Keywords: multicultural personality, a teacher of English, universities of Ukraine, ways of innovative teaching implementation, multicultural competence formation.